

**«Το δικαίωμα της σιωπής στο πλαίσιο της διοικητικής έρευνας
μέσα από τη νομολογία του ΔΕΕ»**

Ευαnthία-Μαρία Τριζάκη,
Ασκούμενη Διεκτρήτρια Αθηνών,
LLM Εξειδικευμένο Διπλότυο Δίκαιου της Νομικής Σχολής του ΕΚΠΑ και της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου
Montesquieu-Bordeaux IV

I. ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ

Η εθνική Επιτροπή Κοινωνικών Ερευνών της Ιταλίας (Consob) επέβαλε χρηματικές κυρώσεις στο φυσικό πρόσωπο DB για κατάχρηση προνομικών πληροφοριών και παράνομη γνωστοποίηση τους. Διοικητικό πρότιμο επιβλήθηκε και για άρνηση απάντησης ερωτήσεων στο πλαίσιο της ακρόασης. Στα ανωτέρω προστέθηκε και η παραπόμνη ποινή προσωρινής απόλυσης δυνατότητας άσκησης επαγγελματίου και κατάσχεση οφείλων ή μέσων που χρησιμοποιήθηκαν. Αφού προηγήθηκε απόρριψη της ανακοπής ενόπιου του Εφετείου Ρώμης, ασκήθηκε αναισίση στο Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο. Ακολούθως, το Corte suprema di cassazione έθεσε στο Συνταγματικό Δικαστήριο, με διάταξη του, παρεμπόδιτο ζητήματα συνταγματικότητας. Το Corte costituzionale έκανε αίτηση προδικαστικής παραπομνής ενόπιου του ΔΕΕ όπτιο το Δικαστήριο ή ο νομοθέτης της Ένωσης δεν έχουν ακόμη εξετάσει το ζήτημα αν τα άρθρα 47 και 48 του Χάρτη εφάλλου, λαμβανομένης υπόψη της νομολογίας του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιομάτων του Ανθρώπου σχετικά με το άρθρο 6 ΕΣΔΑ, τον σεβασμό του δικαιομάτος σιωπής στο πλαίσιο των διοικητικών διαδικασιών που ενδέχεται να έχουν ως αποτέλεσμα την επιβολή κυρώσεων ποινικού χαρακτήρα.

Στη συγκεκριμένη περίπτωση, η κατάχρηση προνομικών/εμπιστευτικών πληροφοριών συνιστά, κατά το ιταλικό δίκαιο, τόσο διοικητική παράβαση (άρθρο 187bis του ενόπιου κειμένου) όσο και ποινική παράβαση (άρθρο 184 του ενόπιου κειμένου). Οι ισχύουσες στον τομέα αυτό διαδικασίες μπορούν να εφαρμοστούν και να διεξαχθούν εκ παραλλήλου, όπως πράγματι συνέβη στην περίπτωση του DB, εφόσον τούτο είναι συμβατό με την αρχή *ne bis in idem*. Το ζήτημα που τίθεται συνοψίζεται στο ερώτημα εάν το δικαίωμα σιωπής έχει εφαρμογή όχι μόνο στο πλαίσιο των ποινικών διαδικασιών, αλλά και κατά της ακρόασης που διενεργεί η Consob στο πλαίσιο της εποπτικής της δραστηριότητας.

II. ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΗΣ ΣΙΩΠΗΣ ΩΣ ΠΥΡΗΝΑΣ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΗΣ ΔΙΚΗΣ

Στην απόφαση της 2ας Φεβρουαρίου 2021, *Consob*, το ΔΕΕ εξετάζει το δικαίωμα σιωπής και το δικαίωμα μη αυτοενοχοποίησης, το οποίο αποτελεί συστατικό στοιχείο του πρώτου,¹ υπό το φως τόσο του Χάρτη όσο και της ΕΣΔΑ. Υποδημιχτείται ότι, καίτοι η Ένωση δεν έχει προσηγορήσει στην ΕΣΔΑ και άρα η τελευταία δεν συνιστά νομική πράξη τυπικός ενταγμένη στην ενωσιακή τάξη, το άρθρο 6, παράγραφος 3, ΣΕΕ προβλέπει ρητά ότι τα

¹ C. Theophilopoulos, *The So-Called 'Right' to Silence and the 'Privilege' Against Self-Incrimination: A Constitutional Principle in Search of Cogent Reasons*, in South African Journal on Human Rights, p. 505.

επιτάσει κάθε ύποπτος να είναι απολύτως ελεύθερος να αποφασίζει για τη στάση που θα τηρήσει ως προς τις εναντίον του κατηγορίες».⁹

III. ΕΚΤΑΣΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ

Στην απόφαση *Consob* οριοθετείται με σαφήνεια η εμβέλεια προστασίας του δικαιομάτος σιωπής. Συγκεκριμένα, προσβολή του *nemo tenetur se detegere* υφίσταται, ιδίως, στην περίπτωση ύποπτου ο οποίος, απαλλομένου ότι θα του επιβληθούν ποινές εάν δεν καταθέσει, είτε καταθέσει είτε τιμωρείται επειδή αρνείται να το πράξει.¹⁰ Προς επίρρωση του ανωτέρω, αναφορά γίνεται στην απόφαση του ΕΔΔΑ της 13ης Σεπτεμβρίου 2016, *Ibrahim κ.λπ. κατά Ηνωμένων Βασιλείων*.¹¹ Η έκταση του δικαιομάτος της σιωπής εξοδικαίνεται όμως περαιτέρω.¹² Δίδεται έμφαση στο ότι πέρα από τις ομολογίες παρανομιών και δηλώσεις που συνιστούν την άμεση πτυχή παραβίασης, η τελευταία καλύπτει και πληροφορίες που μπορούν να χρησιμοποιηθούν μεταγενέστερα.¹³ Ακριβώς σε αυτό το σημείο εντοπίζεται ο νεοτερσμός στην κρίση του Δικαστηρίου ως προς την έκταση της προστασίας του δικαιομάτος. Ο ενωσιακός δικαστής κάνει ένα βήμα παραπέρα και χηράσει μια ενδοκρητή γραμμή σχετικά με το τι βρίσκεται εκτός των ορίων κατοχρήσης. Αποσαφηνίζει έτσι ότι δεν μπορεί να δικαιολογηθούν ολική άρνηση συνεργασίας και παραλειπτικές μεθοδεύσεις με σκοπό την αναβολή της διεξαγωγής της ακρόασης.¹⁴

Ζήτημα προκύπτει αναφορικά με το καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ καθώς το γράμμα της διάταξης προβλέπει ότι το ποινικό σκέλος της διατάξεως αυτής έχει εφαρμογή κάθε φορά που υφίσταται «ακατηγόρια ποινικής φύσεως». Η ανωτέρω διατύπωση έχει υπάρξει αντικείμενο ευρείας ερμηνείας. Έχει καθιερωθεί ότι η διάταξη αφορά και τις διαδικασίες οι οποίες, μολοντί χαρακτηρίζονται από τον νομοθέτη ως διοικητικές, φορολογικές ή πειθαρχικές, εντούτοις έχουν κατ' ουσίαν ποινικό χαρακτήρα.¹⁵ Την εν λόγω δυσταλτική ερμηνεία υιοθέτησε για πρώτη φορά το ΕΔΔΑ με την απόφαση της 8ης Ιουνίου 1976, *Engel κ.λπ. κατά Κάτω Χωρών*. Πολύ αργότερα, το Δικαστήριο του Λουξεμβούργου αναγνώρισε αυτήν την επέκταση του πεδίου εφαρμογής στην απόφαση της 5ης Ιουνίου 2012, *Bonda*.¹⁶

Ακολούθως, το ΔΕΕ οικοδομεί το συλλογισμό του διακρίνοντας δύο περιπτώσεις ανάλογα με την ύπαρξη ή μη ποινικού χαρακτήρα στις διοικητικές κυρώσεις που επιβλήθηκαν από την ιταλική Επιτροπή Κοινωνικών Ερευνών. Το ίδιο το Δικαστήριο στην απόφαση της 20ης Μαρτίου 2018, *Di Palma και Zecca*, είχε αναγνωρίσει τον ποινικό

⁹ ΕΔΔΑ, απόφαση της 17ης Δεκεμβρίου 1996, *Saunders κατά Ηνωμένων Βασιλείων*, CE:ECHR:1996:1217JUD001918791, σημεία 9 και 10 της μεμονωμένης γνώμης του δικαστή S. K. Martens, με την οποία συμφώνησε ο δικαστής P. Kuris.

¹⁰ ΔΕΕ, απόφαση της 2ας Φεβρουαρίου 2021, *Consob*, C-481/19, EU:C:2021:84, σκ. 39.

¹¹ ΕΔΔΑ, απόφαση της 13ης Σεπτεμβρίου 2016, *Ibrahim κ.λπ. κατά Ηνωμένων Βασιλείων*, CE:ECHR:2016:0913JUD000504108 σκ. 267.

¹² A. Sakellari, «You have the right to remain silent» during punitive administrative proceedings, *CJEU confirms – Case C-481/19 DB v. Consob*, European Law Blog, 2021, διαθέσιμο στο: <https://europeanlawblog.eu/2021/02/25/you-have-the-right-to-remain-silent-during-punitive-administrative-proceedings-cjeu-confirms-case-c481-19-db-v-consob/> [τελευταία επίσκεψη 10/03/2021].

¹³ ΕΔΔΑ, απόφαση της 19ης Μαρτίου 2015, *Corbet κ.λπ. κατά Γαλλίας*, CE:ECHR:2015:0319JUD000047411 σκ. 34, απόφαση της 17ης Δεκεμβρίου 1996, *Saunders κατά Ηνωμένων Βασιλείων*, CE:ECHR:1996:1217JUD001918791 σκ. 71.

¹⁴ ΔΕΕ, απόφαση της 2ας Φεβρουαρίου 2021, *Consob*, C-481/19, EU:C:2021:84, σκ. 41.

¹⁵ ΕΔΔΑ, απόφαση της 8ης Ιουνίου 1976, *Engel κ.λπ. κατά Κάτω Χωρών*, CE:EHCR:1976:0608JUD0000510071, σκ. 82.

¹⁶ ΔΕΕ, απόφαση της 5ης Ιουνίου 2012, *Bonda*, C-489/10, EU:C:2012:319, σκ. 37-43.

αναγνωρισμένο από την ΕΣΔΑ θεμελιώδη δικαίωμα αποτελούν τμήμα του δικαιομάτος της Ένωσης ως γενικές αρχές.² Υφίσταται, μάλιστα, μια αντιστοιχία μεταξύ των δικαιομάτων του Χάρτη και της ΕΣΔΑ. Στην απόφαση της 20ης Μαρτίου 2018, *Garlsson Real Estate*, η νομολογία υπογράμμισε ότι η αντιστοιχία αυτή αποδίδει την ίδια έννοια και εμβέλεια στα δικαίωματα που κατοχυρώνονται και στα δύο νομοθετικά κείμενα.³ Η αναφερθείσα ίδια εμβέλεια καθρεφτίζεται στη ρήτρα ομοιογένειας που προβλέπεται στο άρθρο 52, παράγραφος 3, του Χάρτη.⁴ Κατά τις εξηγήσεις σχετικά με τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιομάτων, το άρθρο 47, δεύτερο εδάφιο, του Χάρτη αντιστοιχεί στο άρθρο 6, παράγραφος 1, της ΕΣΔΑ και το άρθρο 48 του Χάρτη είναι «το ίδιο» με το άρθρο 6, παράγραφοι 2 και 3, της ΕΣΔΑ. Με σαφήνεια αποφάσισε, το ΔΕΕ τόνισε ότι η νομολογική ερμηνεία του ΕΔΔΑ ως προς το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ λειτουργεί ως ελάχιστο όριο προστασίας κατά τη δική του ερμηνεία των διατάξεων του Χάρτη.⁵

Υπό το πρίσμα αυτό, το Δικαστήριο στην απόφαση *Consob*, στην οποία προβίβαινε σε ερμηνεία σε σχέση με τα δικαίωματα που κατοχυρώνονται στο άρθρο 47, δεύτερο εδάφιο, και στο άρθρο 48 του Χάρτη, στρέφει τη ματιά του στη νομολογία του ΕΔΔΑ. Το τελευταίο τοποθετεί το δικαίωμα της σιωπής στην κορδιά της έννοιας της δικαιομάτος.⁶ Το δικαίωμα της σιωπής μπορεί να μην προβλέπεται ρητά στο άρθρο 6 της ΕΣΔΑ ή στις διατάξεις του Χάρτη αλλά η διασφάλισή του είναι σημαντική διότι όπως έκρινε το Δικαστήριο του Στρασβούργου στην απόφαση της 8ης Φεβρουαρίου 1996, *John Murray κατά Ηνωμένων Βασιλείων*,⁷ συμβάλλει στην αποφυγή νομικών σφαλμάτων και στη διασφάλισή του αποτελεσματικότητας που επιδιώκεται με τον εν λόγω άρθρο 6.⁸

Η Επιτροπή με τις γραπτές παρατηρήσεις της στην υπόθεση *Consob* τόνισε ότι ο σεβασμός του ανθρώπου και της ελευθερίας του να καθορίζει τις επιλογές του, εμπόδιζοντας τις δημόσιες αρχές να ασκήσουν πίεση για τη διαμόρφωση της βουλήσεώς του, βρίσκεται στον πυρήνα του σκοπού του δικαιομάτος σιωπής, όπως το δικαίωμα αυτό εξετάστηκε από το ΕΔΔΑ. Επομένως, το εξεταζόμενο δικαίωμα γίνεται αντλήτο από το δικαστήριο αυτό ως συστατικό της ανθρόπτης αξιοπρέπειας, όπως ορθώς παρατήρησε ο δικαστής S. K. Martens στη συνημμένη στην απόφαση *Saunders κατά Ηνωμένων Βασιλείων* μεμονωμένης γνώμης του, στην οποία διευκρινίζεται ότι το ΕΔΔΑ φαίνεται να ακολουθεί την άποψη ότι ο σεβασμός της αξιοπρέπειας και της ελευθερίας του ανθρώπου

² B. Χριστιανός, P.-E. Παπαδοπούλου, Μ. Παράκης, *Εισαγωγή στο Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2020, σελ. 78.

³ ΔΕΕ, απόφαση της 20ης Μαρτίου 2018, *Garlsson Real Estate κ.λπ.*, C-537/16, EU:C:2018:193, σκ. 24, 25.

⁴ ΔΕΕ, απόφαση της 2ας Φεβρουαρίου 2021, *Consob*, C-481/19, EU:C:2021:84, σκ. 36, 37, 38.

⁵ ΔΕΕ, απόφαση της 17ης Δεκεμβρίου 2020, *Central Israëlitisch Consistorie van België κ.λπ.*, C-336/19, EU:C:2020:1031, σκ. 56, της 8ης Οκτωβρίου 2020, *La Quadrature du Net κ.λπ.*, C-511/18, C-512/18 και C-520/18, EU:C:2020:791, σκ. 124, απόφαση της 21ης Μαΐου 2019, *Επιτροπή κατά Ουγγαρίας (Επακματίας επί γωρητικών γαιών)*, C-235/17, EU:C:2019:432, σκ. 72.

⁶ A. Sakellari, «You have the right to remain silent» during punitive administrative proceedings, *CJEU confirms – Case C-481/19 DB v. Consob*, European Law Blog, 2021, διαθέσιμο στο: <https://europeanlawblog.eu/2021/02/25/you-have-the-right-to-remain-silent-during-punitive-administrative-proceedings-cjeu-confirms-case-c481-19-db-v-consob/> [τελευταία επίσκεψη 10/03/2021].

⁷ ΕΔΔΑ, απόφαση της 8ης Φεβρουαρίου 1996, *John Murray κατά Ηνωμένων Βασιλείων*, CE:ECHR:1996:0208JUD001873191 σκ. 45.

⁸ G. Lasagni, *Op-Ed: "Consob – The Court of Justice on the right to remain silent in criminal matters*, EU Law Live, 2021, διαθέσιμο στο: <https://eulawlive.com/op-ed-consob-the-court-of-justice-on-the-right-to-remain-silent-in-criminal-matters-and-beyond-by-giulia-lasagni/> [τελευταία επίσκεψη 10/03/2021].

χαρακτήρα των διοικητικών κυρώσεων που προβλέπονται στην ιταλική έννομη τάξη για τα αδικήματα κατάχρησης προνομικών πληροφοριών.¹⁷ Σύμφωνα με την απόφαση της 20ης Μαρτίου 2018, *Garlsson Real Estate*, τρία κριτήρια είναι κρίσιμα για την εκτίμηση του εν λόγω χαρακτήρα. Το πρώτο κριτήριο είναι ο νομικός χαρακτήρας της παράβασης κατά το εθνικό δίκαιο, το δεύτερο αφορά την ίδια τη φύση της παραβίασης και το τρίτο σχετίζεται με τον βαθμό αυστηρότητας της κύρωσης η οποία ενδέχεται να επιβληθεί στο συγκεκριμένο πρόσωπο.¹⁸ Ας υπομνησθεί στο σημείο αυτό, ότι ο Γενικός Εισαγγελέας Ρικαμπέ τονίζει ότι κατ' αρχήν, το δεύτερο και το τρίτο κριτήριο είναι αναλόγια.¹⁹ Ωστόσο, επισημαίνει, αναφερόμενος και στην απόφαση του ΕΔΔΑ της 23ης Νοεμβρίου 2006, *Jussila κατά Φινλανδίας*, ότι μπορεί να γίνει σωρευτική εκτίμηση τόσο στην περίπτωση κατά την οποία η μεμονωμένη εξέταση ενός εκάστου ελ' αυτών των κριτηρίων δεν οδηγεί σε ασφαλή συμπεράσμα ως προς την ύπαρξη κατηγορίας ποινικής φύσεως.²⁰

Το Δικαστήριο προσεγγίζει και την περίπτωση που, κατά την κρίση του εθνικού δικαστηρίου, οι κυρώσεις της Consob δεν έχουν ποινικό χαρακτήρα. Το μερμενότερο ενδεχόμενο να χρησιμοποιηθούν αποδεικτικά στοιχεία στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας κατά του προσώπου, προκειμένου να αποδειχθεί η τέλεση αξιόπονης πράξης, αρκεί ώστε ο σεβασμός του δικαιομάτος σιωπής να απαιτείται και στο πλαίσιο διαδικασίας διοικητικής έρευνας, κατά την οποία συλλέγονται τα ανωτέρω αποδεικτικά στοιχεία.²¹ Αυτό θυμίζει την υπόθεση του ΕΔΔΑ *Saunders κατά Ηνωμένων Βασιλείων*,²² όπου κρίθηκε ότι οι δηλώσεις που λήφθηκαν σε διοικητικές διαδικασίες δεν μπορούν αργότερα να χρησιμοποιηθούν ως αποδεικτικά στοιχεία σε ποινικές διαδικασίες για να στρίξουν την καταδίκαση του ύποπτου ατόμου, καθώς αυτό θα παραβίαζε το δικαίωμα μη αυτοενοχοποίησης. Άρα, στο σημείο αυτό το εξεταζόμενο δικαίωμα τοποθετείται στο χόρο των καθαρά διοικητικών διαδικασιών με πιθανό αντίκτυπο σε ποινική διαδικασία κατά του ίδιου υποκειμένου.

IV. ΚΑΙ Η ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ΕΠΙ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΤΟΥ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΥ;

Το Δικαστήριο δεν παραλείπει να αναφερθεί και στο νομικό πλαίσιο των κανόνων του δικαιομάτος ανταγωνισμού. Στη νομολογία του έχει ασχοληθεί με το δικαίωμα της σιωπής στον τομέα του ανταγωνισμού, *inter alia* στην κομβική απόφαση *Orkem*²³ τοποθετώντας στο φακό εστίασης αποκλειστικά τα νομικά πρόσωπα.²⁴ Σύμφωνα με την πάγια νομολογία του ΔΕΕ, στο πλαίσιο διαδικασίας για τη διαπίστωση παραβίασης των κανόνων αυτών, η οικεία επιχείρηση μπορεί να υποχρεωθεί να παρήσχει όλα τα αναγκαία πληροφοριακά στοιχεία ως προς τα πραγματικά περιστατικά που ενδεχομένως γνωρίζει και, εν ανάγκη, να κοινοποιήσει τα σχετικά έγγραφα που

¹⁷ ΔΕΕ, απόφαση της 20ης Μαρτίου 2018, *Di Palma και Zecca*, C-596/16, C-597/16, EU:C:2018:192, σκ. 38.

¹⁸ ΔΕΕ, απόφαση της 20ης Μαρτίου 2018, *Garlsson Real Estate κ.λπ.*, C-537/16, EU:C:2018:193, σκ. 28.

¹⁹ Πρόταση του Γενικού Εισαγγελέα P. Ρικαμπέ στην υπόθεση *Consob*, C-481/19, EU:C:2020:861, σημείο 58.

²⁰ ΕΔΔΑ απόφαση της 23ης Νοεμβρίου 2006, *Jussila κατά Φινλανδίας*, CE:ECHR:2006:1123JUD007305301, σκ. 30-31.

²¹ ΔΕΕ, απόφαση της 2ας Φεβρουαρίου 2021, *Consob*, C-481/19, EU:C:2021:84, σκ. 44.

²² ΕΔΔΑ, απόφαση της 17ης Δεκεμβρίου 1996, *Saunders κατά Ηνωμένων Βασιλείων*, CE:ECHR:1996:1217JUD001918791, σκ. 71.

²³ ΔΕΕ, απόφαση της 18ης Οκτωβρίου 1989, *Orkem κατά Επιτροπής*, 374/87, EU:C:1989:387, σκ. 34.

²⁴ P. Oliver, *Companies and their Fundamental Rights: a Comparative Perspective*, International and Comparative Law Quarterly, Wolters Kluwer, 2015, p. 686, W. Wils, *Self-Incrimination in EC Antitrust Enforcement: A Legal and Economic Analysis*, World Competition: Law and Economics Review, 2003, p. 577.

βρίσκονται στην κατοχή της, ακόμη και αν αυτά μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να αποδειχθεί, ενδεχομένως και εις βάρος της, η ύπαρξη συμμετεφοράς αντίθετης προς τον ανταγωνισμό.²⁵

Υπογραμμίζεται ότι η αναφερθείσα νομολογία αφενός δεν συνεπάγεται υποχρέωση παροχής απαντήσεων οι οποίες θα οδηγούσαν στην αποδοχή της ύπαρξης μιας τέτοιας παράβασης,²⁶ αφετέρου δεν εφαρμόζεται αναλογικά σε φυσικά πρόσωπα.²⁷ Ειδικότερα, όπως διευκρίνισε το Δικαστήριο στην απόφαση *Limburgse Vinyl Maatschappij κ.λπ. κατά Επιτροπής*, η προστασία που διασφαλίζεται από το δικαίωμα αυτό συνεπάγεται ότι πρέπει να εξακριβώνεται εάν η απάντηση της επιχειρήσεως που είναι αποδέκτης των εν λόγω ερωτήσεων ισοδυναμεί επί της ουσίας με ομολογία παραβάσεως.²⁸ Περαιτέρω, οι επιχειρήσεις και οι ενώσεις επιχειρήσεων είναι τα μόνα υποκείμενα του δικαίου του ανταγωνισμού της Ένωσης.²⁹ Προς αυτή την κατεύθυνση, όπως επισήμανε ο Γενικός Εισαγγελέας Geelhoed στην υπόθεση *Επιτροπή κατά SGL Carbon*, τα υποκείμενα αυτά είναι οι μόνες οντότητες στις οποίες η Επιτροπή δύναται να επιβάλλει πρόστιμα για παράβαση των άρθρων 101 και 102 ΣΛΕΕ.³⁰ Είναι η πρώτη φορά που το Δικαστήριο με σαφήνεια τοποθετείται υπέρ της μη αναλογικής εφαρμογής της εν λόγω νομολογίας σε πρόσωπα άλλα από επιχειρήσεις και ενώσεις επιχειρήσεων.³¹

V. ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ ΤΟΥ ΠΑΡΑΓΩΓΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

Το επόμενο και τελευταίο σκέλος της ανάπτυξης του συλλογισμού του Δικαστηρίου του Λουξεμβούργου αφορά στο κύρος του παράγωγου στην υπό κρίση περίπτωση δικαίου, σε σχέση με τις εγγυήσεις που διασφαλίζει το πρωτογενές. Συγκεκριμένα, η Οδηγία 2003/6 και ο Κανονισμός 596/2014, *ratio* των οποίων είναι η καταπολέμηση των καταρτήσεων αγοράς, πρέπει να εξεταστούν λαμβανομένων υπόψη των άρθρων 47 και 48 του Χάρτη. Γενική ερμηνευτική αρχή υπογορεύει ότι οι πράξεις του παράγωγου δικαίου της Ένωσης πρέπει να ερμηνεύονται, στο μέτρο του δυνατού, κατά τέτοιον τρόπο ώστε να μη θίγεται το κύρος τους και να συνάδουν με το σύνολο του πρωτογενούς δικαίου και δη με τις διατάξεις του Χάρτη.³² Ως εκ τούτου, όταν οι εν λόγω πράξεις επιδόχονται περισσότερες από μία ερμηνείες, πρέπει να προτιμάται η ερμηνεία που τις καθιστά σύμφωνες με το πρωτογενές δίκαιο και όχι εκείνη η οποία θα συνεπαγόταν το ασυμβίβαστό τους με αυτό. Το Δικαστήριο για να

²⁵ ΔΕΕ, απόφαση της 25ης Ιανουαρίου 2007, *Dalmine κατά Επιτροπής*, C-407/04 P, EU:C:2007:53, σκ. 34, απόφαση της 29ης Ιουνίου 2006, *Επιτροπή κατά SGL Carbon*, C-301/04 P, EU:C:2006:432, σκ. 41.

²⁶ G. Lasagni, *Op-Ed. "Consob – The Court of Justice on the right to remain silent in criminal matters"*, EU Law Live, 2021, διαθέσιμο στο: <https://eulawlive.com/op-ed-consob-the-court-of-justice-on-the-right-to-remain-silent-in-criminal-matters-and-beyond-by-giulia-lasagni/> [τελευταία επίσκεψη 10/03/2021].

²⁷ ΔΕΕ, απόφαση της 29ης Ιουνίου 2006, *Επιτροπή κατά SGL Carbon*, C-301/04 P, EU:C:2006:432, σκ. 42, απόφαση της 18ης Οκτωβρίου 1989, *Orkem κατά Επιτροπής*, 374/87, EU:C:1989:387, σκ. 35.

²⁸ ΔΕΕ, απόφαση της 15ης Οκτωβρίου 2002, *Limburgse Vinyl Maatschappij NV (LVM)*, C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P έως C-254/99 P, EU:C:2002:582, σκ. 273.

²⁹ J. Jourdan, M. Powell, I. Raphaelson, A. Rogers, J. M. Gidley, F. Abouzeid, *The European Court of Justice affirms the right to silence*, White & Case, 2021, διαθέσιμο στο: <https://www.whitecase.com/publications/alert/european-court-justice-affirms-right-silence> [τελευταία επίσκεψη 10/03/2021].

³⁰ Πρόταση του Γενικού Εισαγγελέα L. A. Geelhoed στην υπόθεση *Επιτροπή κατά SGL Carbon*, C-301/04 P, EU:C:2006:53, σημείο 63.

³¹ ΔΕΕ, απόφαση της 2ας Φεβρουαρίου 2021, *Consob*, C-481/19, EU:C:2021:84, σκ. 48.

³² ΔΕΕ, απόφαση της 2ας Φεβρουαρίου 2021, *Consob*, C-481/19, EU:C:2021:84, σκ. 49, 50.

ενσχύσει την επιχειρηματολογία του παραθέτει την προγενέστερη απόφαση της 14ης Μαΐου 2019, *M. κ.λπ. περίπτωση* αφορούσα την ανάκληση του καθεστώτος πρόσφυγα.³³

Στην απόφαση *Consob*, το ΔΕΕ προβαίνει σε μια γραμματική ερμηνεία του παράγωγου δικαίου για να διαπιστώσει ότι δεν αποκλείεται ρητός το ενδεχόμενο εφαρμογής της υποχρέωσης που επιβάλλεται στα κράτη μέλη να καθορίζουν κυρώσεις σε περίπτωση άρνησης απάντησης. Ωστόσο, ο μη ρητός αποκλεισμός επιβολής κύρωσης δεν μπορεί να εμποδίσει την ερμηνεία των διατάξεων με τρόπο σύμφωνο στις εγγυήσεις των άρθρων 47 και 48 του Χάρτη.³⁴ Τα κράτη μέλη όταν κινούνται στο φάσμα της δικής τους εξουσίας εκτίμησης πρέπει πάντα να έχουν ως γνώμονα τα θεμελιώδη δικαιώματα. Έτσι, το προβάδισμα παίρνει η ερμηνεία του παράγωγου δικαίου σύμφωνα με την οποία η αρμόδια αρχή δεν μπορεί να επιβάλλει κυρώσεις σε φυσικό πρόσωπο λόγω της άρνησής του να της παράσχει απαντήσεις από τις οποίες ενδέχεται να προκύψει η ευθύνη του για παράβαση που τιμωρείται με διοικητικές κυρώσεις ποινικού χαρακτήρα ή η ποινική ευθύνη του. Σε αντίθεση με την επίσης πρόσφατη απόφαση της 28ης Ιανουαρίου 2021, *IR*, στην οποία το Δικαστήριο ακολούθησε συντακτική ερμηνεία εφαρμογής των δικαιωμάτων της δικής δικής, στην προκείμενη περίπτωση ο Χάρτης και τα θεμελιώδη δικαιώματα προμοδοτούνται.³⁵

Ενδιαφέρον παρουσιάζει ότι ο Γενικός Εισαγγελέας Pikamäe αξιολογεί τις μεθόδους της συστηματικής ερμηνείας και της ερμηνείας βάσει του ιστορικού θεσπίσεως των επίμαχων διατάξεων. Ως προς τη συστηματική ερμηνεία τονίζει ότι στο επίκεντρο της βούλησης του νομοθέτη της Ένωσης ήταν η ευρεία εξουσία εκτίμησης των κρατών μελών. Ειδικότερα, όχι μόνο δεν προβλέπεται ρητός η υποχρέωση να θεσπίσουν, εκτός από ενδεχόμενες ποινικές κυρώσεις, διοικητικές κυρώσεις ποινικού χαρακτήρα, αλλά έχουν μάλιστα το δικαίωμα να επιλέξουν να επιβάλλουν απλώς «κατάλληλα διοικητικά μέτρα» αντί των διοικητικών κυρώσεων αυτών καθαντών.³⁶ Από την άλλη, ερειδόμενος στην ερμηνεία βάσει του ιστορικού θεσπίσεως, ο Γενικός Εισαγγελέας επισημαίνει ότι η Οδηγία και ο Κανονισμός απέβλεπαν απλώς στην ελάχιστη εναρμογή των εθνικών συστημάτων κυρώσεων. Κατά τη γνώμη του, δεν προκαλεί έκπληξη το γεγονός ότι ο νομοθέτης της Ένωσης δεν μερίμνησε να διευκρινίσει ότι οι εν λόγω κυρώσεις δεν μπορούν να εφαρμόστον στα πρόσωπα τα οποία, στο πλαίσιο έρευνας για παράβαση που τιμωρείται με τέτοιες κυρώσεις, αρνούνται να απαντήσουν στις ερωτήσεις της εποπτικής αρχής.³⁷ Όπως υποστηρίζει το Συμβούλιο με τις γραπτές παρατηρήσεις του, το γεγονός ότι τόσο το άρθρο 14, παράγραφος 3, της Οδηγίας 2003/6 όσο και το άρθρο 30, παράγραφος 1, στοιχείο β', του Κανονισμού 596/2014 είναι διαιτυωμένα κατά τρόπο γενικό και ανεπιφύλακτο, δεν σημαίνει ότι δεν μπορούν να θεσπιστούν διά της ερμηνείας εξαιρέσεις που συνδέονται με τον σεβασμό θεμελιώδους δικαιώματος.

³³ ΔΕΕ, απόφαση της 14ης Μαΐου 2019, *M. κ.λπ. (Ανάκληση του καθεστώτος πρόσφυγα)*, C-391/16, C-77/17 και C-78/17, EU:C:2019:403, σκ. 77.

³⁴ ΔΕΕ, απόφαση της 2ας Φεβρουαρίου 2021, *Consob*, C-481/19, EU:C:2021:84, σκ.56.

³⁵ ΔΕΕ, απόφαση της 28ης Ιανουαρίου 2021, *IR*, C-649/19 EU:C:2021:75.

³⁶ A. Sakellarakis, *Halcyon Days for the Right to Silence: AG Pikamäe's Opinion in Case DB v. Consob*, European Papers, Vol. 5, 2020, No 3, European Forum, 2021, pp. 1543-1554.

³⁷ Πρόταση του Γενικού Εισαγγελέα P. Pikamäe στην υπόθεση *Consob*, C-481/19, EU:C:2020:861, σημεία 73, 77, 78.

VI. ΕΠΙΛΟΓΙΚΑ

Η απόφαση *Consob* μπορεί να χαρακτηριστεί ως απόφαση-σταθμός δεδομένου ότι για πρώτη φορά στη μετά τη Λισαβόνα εποχή το ΔΕΕ νομολογεί σχετικά με το δικαίωμα στη σιωπή των φυσικών προσώπων σε διοικητικές κυρώσεις ποινικού χαρακτήρα. Σημαντική είναι η παρατήρηση ότι ΔΕΕ και ΕΔΔΑ μέχρι στιγμής υιοθέτησαν μια τέλεια ισορροπία μεταξύ τους και συμπλέουν στη νομολογία τους ως προς το *nemo tenetur se detegere*. Μόνη να δούμε το αντικτυπο της επέκτασης αυτής της εμβέλειας προστασίας και σε άλλες σχετικές διαδικασίες που μπορούν να χαρακτηριστούν ως ποινικού χαρακτήρα.